

بسم الله الرحمن الرحيم

اخلاق و اسلام در تحقيقات علوم اجتماعي

نویسنده: رنگین نگار کرم زاده

سرشناسه : کرمزاده، رنگین نگار، ۱۳۵۵ -
 عنوان و نام پدیدآور : اخلاق و اسلام در تحقیقات علوم اجتماعی نویسنده رنگین نگار کرمزاده
 مشخصات نشر : تهران: انتشارات پادینا، ۱۳۹۹ -
 مشخصات ظاهری : ۱۰۰ ص
 شابک : شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۱۱۹-۵۳-۴
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 موضوع : تحقیق -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
 رده بندی کنگره : HD۶۲
 رده بندی دیویی : ۱۷۴/۹
 شماره کتابشناسی ملی : ۷۰۴۲۷۰۹

اخلاق و اسلام در تحقیقات علوم اجتماعی

تألیف: رنگین نگار کرمزاده

طراحی جلد و صفحه‌آرایی: انتشارات پادینا

ناشر: انتشارات پادینا

نوبت چاپ: اول (۱۳۹۹)

شمارگان: ۵۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۱۱۹-۵۳-۴

چاپ و صحافی: سینا

قیمت: ۳۵۰۰۰۰

میدان انقلاب، ابتدای کارگر جنوبی، کوچه رشتگی پلاک ۷، واحد ۳، انتشارات پادینا

تلفن: ۷۷۴۲۱۷۵۷ و ۱۷-۶۶۹۴۹۱۱۵ (۰۲۱) همراه: ۰۹۰۲۵۰۸۸۳۸۱

padina.pub@gmail.com www.padinapub.com

فهرست مطالب :

پیشگفتار	۱
فصل اول اخلاق پژوهش در حوزه	۵
علوم اجتماعی	۵
اصول اخلاقی مرتبط با انتشار نتایج پژوهش	۱۴
صداقت	۱۵
همگانی بودن	۱۶
اخلاق مرتبط با پژوهشگر	۱۷
رفتارهای شایسته	۱۸
فصل دوم اخلاق اسلامی در حوزه پژوهش‌های اجتماعی	۲۵
مقدمه	۲۷
معیارهای اخلاقی موضوع پژوهش :	۳۲
معیارهای اخلاقی فرآیند پژوهش	۴۵
معیارهای اخلاقی گردآوری داده‌ها و اطلاعات پژوهش :	۴۶
معیارهای اخلاقی یافته‌های پژوهش	۴۸
فصل سوم توسعه مفهومی سوژه‌های انسانی در اخلاق	۵۹
پژوهش اینترنتی؛ محل تلاقی جهان‌های واقعی، مجازی و تکنیکی	۶۴
اینترنت به مثابه ابزار پژوهش :	۶۶
ملاحظات اخلاقی در پژوهش‌های اینترنتی	۶۹
گسترش قلمرو پژوهش‌های اینترنتی حول مفهوم سوژه‌های انسانی :	۷۲
توسعه مفهومی سوژه‌های انسانی در پژوهش‌های اینترنتی	۷۷
فصل چهارم نتایج و سرانجام	۸۱
اخلاق در پژوهش‌های علوم رفتاری : دیدگاه صاحب نظران روش‌شناسی :	۸۶
منابع و مآخذها :	۹۳

پیش‌گفتار

پس از بررسی اخلاق پژوهش در حوزه علوم اجتماعی از سه بعد: ارتباط با مشارکت‌کنندگان در پژوهش آزمودنی انسانی ارتباط با جامعه انتشار نتایج پژوهش و ارتباط با پژوهشگر، می‌توان نتیجه گرفت: با توجه به این که پژوهش‌های حوزه علوم اجتماعی، در حوزه موضوع، روش‌ها و رویکردهای روش‌شناسی متنوع هستند، انجام گام به گام پژوهش، زیر نظر کمیته‌های اخلاق پژوهش که از سوی دانشگاه‌ها، مؤسسات و نهادهای مرتبط با حوزه پژوهش و انجمن‌های علمی در رشته‌های علوم اجتماعی ایجاد شده‌اند ضروری به نظر می‌رسد. در پایان، ایجاد چنین انجمن‌هایی به منظور سر و سامان دادن به وضعیت اخلاق پژوهش در ایران نیز پیشنهاد می‌شود.

پژوهش، گامی است که پژوهشگر برای شفاف کردن مسأله‌ای مبهم بر می‌دارد تا پاسخ دقیق و منطقی برای حل آن پیدا کند پژوهش علمی، علاوه بر آن که به عنوان جستجوی محض دانش، ارزشمند است، فعالیتی ضروری و حیاتی است که به منظور فهم و درک ما از جهان، شرایط مادی، زندگی

اجتماعی و سعادت و خیرمان انجام می‌شود و با آن که قرار است به حل مشکلات بزرگی که بشر با آن روبه روست مانند تهدید به جنگ هسته‌ای، تخریب محیط زیست، پراکندگی و توزیع نامتوازن منابع زمینی کمک کند، در عین حال، احتمال دارد مشکلات بشر را حادثر کرده، به آنها دامن بزند؛ چرا که پژوهش، اگر به درستی هدایت نشود و در مسیر توسعه معنوی و رشد اخلاق نباشد، عامل تخریب و نابودی به شمار می‌رود. از آن جا که پژوهشگران با تولیدات علمی، اختراعات و اکتشافات خود در محیط پیرامون دخل و تصرف می‌نمایند، آشنایی آنها با اصول اخلاقی در پژوهش ضروری به نظر می‌رسد. در این راستا، اخلاق پژوهش، که شاخه‌ای از اخلاق حرفه‌ای است، سعی دارد به بررسی مسائل اخلاقی در پژوهش بپردازد و در این زمینه، به اصول اخلاقی‌ای اشاره دارد که پژوهش را از ابتدا تا پایان و سپس در مراحل انتشار نتایج و پس از آن، هدایت میکنند. مروری بر مطالعات انجام شده، بویژه در ایران، بیا نگر این است که بیشترین توجه به اخلاق پژوهش در حوزه علوم پزشکی می‌باشد، در حالیکه به نظر می‌رسد اخلاق پژوهش در حوزه علوم اجتماعی و انسانی، کم اهمیت‌تر از علوم پزشکی نیست و هر پژوهشگری حتی پژوهشگرانی که مستقیماً با مشارکت کنندگان آزمودنی انسانی در پژوهش‌هایشان سر و کار ندارند، ممکن است در روند پژوهش، در ارتباط با تأمین منابع مالی، گردآوری داده‌ها، انتخاب یا گزارش داده‌ها و ... با مشکلات اخلاقی مواجه شوند و از آنجا که در پژوهش

علوم اجتماعی، پژوهشگران به طور مستمر با مجموعه‌ای از مسائل اجتماعی سیاسی پیرامون خود و نفوذ نسبی این مسائل در تصمیم‌گیری‌هایشان در مورد پژوهش روبرو هستند، وجود رابطه‌ای تنگاتنگ بین مسائل اخلاقی و پژوهش، به طور کلی احساس می‌شود. هر رشته یا شاخه از علم که از جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی با رفتار انسانی مرتبط باشد، در حوزه علوم اجتماعی قرار می‌گیرد. علوم اجتماعی شامل: مردم‌شناسی فرهنگی یا اجتماعی، جامعه‌شناسی، روانشناسی اجتماعی، علوم سیاسی و اجتماعی و آن بخش از حوزه‌های علوم تربیتی است که مرتبط با زمینه‌های اجتماعی یادگیری باشد. با توجه به اینکه مهم‌ترین عنصر در اخلاق پژوهش، فرد پژوهشگر است و بقیه عناصر به گونه‌ای در ارتباط با وی هستند، می‌توان وظایف اخلاقی پژوهشگر را به: وظایف فردی، وظایف در قبال جامعه به لحاظ نتایج پژوهش و وظایف در قبال مشارکت‌کنندگان تقسیم کرد و از سه زاویه به بررسی موضوع پرداخت. از این رو، در این نوشتار که به روش کتابخانه‌ای و جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی به انجام رسیده است، برآنیم تا پس از اشاره مختصر به تاریخچه اخلاق پژوهش، به بررسی مسائل اخلاقی مربوط به مشارکت‌کنندگان در پژوهش‌های حوزه علوم اجتماعی آزمودنی انسانی شامل رضایت آگاهانه، حریم خصوصی، ناشناسی، محرمانگی، آسیب نرساندن و نیز اصول اخلاقی مرتبط با اجرای پژوهش، شامل: صداقت در تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه یافته‌ها و همگانی بودن

پیردازیم و در نهایت ، وظایف و ویژگی های اخلاقی فرد پژوهشگر را تحت عنوان رفتار شایسته و ناشایست ، مورد بررسی قرار دهیم.